

Відділ освіти Березнівської райдержадміністрації
Соснівський НВК «гімназія – загальноосвітня школа І ступеня»

*Всеукраїнський конкурс школярів і
учнівської молоді «Мій рідний край -
моя земля» за напрямком
« Природоохоронна робота і екологія»*

***Екологічні аспекти використання
Надслучанського регіонального
ландшафтного парку***

Роботу виконала
Скребцова Світлана Миколаївна,
учениці 8-Б класу
Соснівського навчально - виховного
комплексу „гімназія –
загальноосвітня школа І ступеня”
Вчитель Скребцов Микола Іванович,
вчитель географії

Соснове 2009

Коли губиш погляд у замріяній красі, яка розкішно, скільки сягає око, розстелилася під високими кручами Соколиних гір, стає навіть трохи лячно. Поволі вихоплюєш із того чуда сиві руїни Губківського замку, норовливу Случ, що то цурається мальовничих берегів, то горнеться до них, стрімкі скелі, п'янку ошатну зелень, у якій можна знайти навіть унікальну азалію понтійську. Звикнути до цієї краси, що, немов за чиеюсь примхою, раптом зринає посеред тихого й лагідного поліського краєвиду в Березнівському районі, можна нескоро.

Жителі привабливих куточків природи, дбаючи про популярність своїх місць, порівнювали їх з чужими краєвидами як еталоном краси: „Подільська Швейцарія”, „Волинська Швейцарія”.

Березнівський район отримав в дарунок від природи „Надслучанську Швейцарію”. З першого погляду люди зачаровуються цим краєм, який завдяки багатогранності ландшафтів, своєрідності геологічної будови, густоти струмків та озер, багатства флори і фауни, по праву можна називатися перлиною України.

Проблема збереження ландшафтного різномайття особливо актуальна, оскільки на території збереглась лише третина природної рослинності і, до того ж, дуже трансформована.

Причина такої загрозливої екологічної ситуації проста: біологічне різномайття видів диких рослин і тварин визначається ландшафтним різномайттям. Внаслідок невпинного скорочення природних ландшафтів, які є місцем проживання рослин і тварин, зникають представники флори і фауни.

Одним із альтернативних шляхів виходу з такої складної екоситуації, в якій опинилось сьогодні людство, є резервація природних ландшафтів, які ще збереглись у малозміненому вигляді і збереження існуючих природних об'єктів.

Питання збереження цих унікальних у природному та історично-культурному значенні куточків України поруч з розробкою наукових основ раціонального природовикористовування стає одним з найпоширеніших напрямків нинішньої політики держави.

Відповідно до статті 9 Закону України „Про природно – заповідний фонд України” одним із видів використання територій та об'єктів природно – заповідного фонду України, за умови дотримання природо-охоронного режиму, є використання їх в оздоровчих та інших рекреаційних цілях. До установ природно – заповідного фонду України, які організують і здійснюють рекреаційну діяльність, відносять національні природні норми, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки (РЛП), ботанічні сади, зоопарки, дендропарки.

Ось саме такою часткою природно – заповідного фонду України є Надслучанський регіональний ландшафтний парк, який був створений рішенням Рівненської обласної ради № 139 від 24 березня 2000 року.

Попри нинішні матеріальні негаразди, природна потреба населення у відпочинку, оздоровленні, туризмі зумовлює потребу вирішити широке коло питань, пов'язаних з визначенням характеристик природного потенціалу та регламентованого рекреаційного землекористування і, відповідно, оптимального задоволення зазначеного попиту людей. Перевищені, необгрунтовано високі рекреаційні

навантаження негативно позначаються на ландшафтних комплексах, що неприпустимо в межах природно – заповідних територій – найбільш цінного первинною красою національного надбання. 7) [; ст.8] Саме тому і було вирішено провести дослідження природного потенціалу та рекреаційних можливостей НРЛП Східного Надслуччя.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні можливостей природного та історико-культурного потенціалу парку, продемонструвати на прикладах негативний вплив населення та неорганізованих туристів на ландшафтні комплекси, запропонувати перспективні напрямки розвитку Надслучанського ландшафтного парку.

Актуальність роботи полягає в тому, що існує необхідність прискореного розвитку як самого ландшафтного парку так і його рекреаційних можливостей, а саме створення дирекції ландшафтного парку, його обслуговуючої інфраструктури, забезпечення режиму охорони заказних зон, формування та обслуговування рекреаційних зон.

Що дасть ця робота? По – перше, принесе користь мені самій, і я буду ознайомлена із особливостями рекреаційного потенціалу НРЛП; по – друге, мої пропозиції можуть використати для розвитку парку, по – третє, цей матеріал можна використати на уроках географії, біології, екології, виховних заходах.

Характеристика Надслучанського регіонального ландшафтного парку

Природа Надслучанського регіонального ландшафтного парку

Надслучанський регіональний ландшафтний парк знаходиться на південному сході Березнівського району, на мальовничому березі р.Случ. Східна межа парку збігається з кордоном Рівненської та Житомирської областей.

Рішенням Рівненської обласної ради від 24 березня 2000 року за № 139 був створений Надслучанський регіональний ландшафтний парк на землях Соснівської, Губківської, Марининської, Хмелівської сільських рад. Загальна площа парку - 17271га, в т.ч. сільськогосподарських земель- 3304 га (з них ріллі 1928 га), лісових земель- 12958 га, боліт- 571 га, пісків- 296 га, під водою- 185 га, решта – госпдвори, шляхи, забудовані землі.

На сході межа парку збігається з границею Рівненської та Житомирської областей, на півночі - з північною межею Більчаківського лісництва поблизу х. Глушків, йде по межі підсобного господарства Рівнегаз, далі по р. Вілія, на заході - по межі Стрийського лісництва до р. Случ, по східній межі смт. Соснового, далі по дорозі Соснове- велика Совпа, на півдні – по межі Березнівського району.

За природним районуванням Рівненщини (Геренчук, Коротун) територія знаходиться на крайньому південному заході Житомирського Полісся в межах двох ландшафтних районів- Рокитнівського (Клесівського) та Новоград - Волинського (Корецького). Межа між цими районами проходить по долині р.Случ. Для північної частини парку характерне неглибоке залягання, а місцями і відслонення гірських

порід (гранітів, гнейсів тощо), що перекриваються піщано-глинистими відкладами. Тут сформувався горбкувато-хвилястий рельєф із численними западинами. На південній частині території, в цілому близькій за своєю будовою до основної частини, відмічається поширення лесових „островів” з типовим для них яружно-балковим рельєфом.

Кліматичні умови території РЛП помірно- континентальні, характеризуються достатньою кількістю опадів, які сприятливо впливають на розвиток рослинності та формування гідрологічного режиму річок.

Основною водною артерією території парку є р. Случ з притоками Корчик, Переверзня та іншими невеличкими річечками та струмками. В межах парку (до смт. Соснове) долина р. Случ вузька, береги її круті, високі, місцями скелясті, течія дуже швидка. Переважна ширина русла 20-50 м, найбільша 90-110м. Живлення річок змішане- атмосферне та підземне (грунтові води та джерела). Переважає атмосферне- за рахунок танення снігу та дощів. Заболоченість території парку незначна, більші площі займають перезволожені за заболочені землі.

Грунтовий покрив на території парку представлений переважно дерново- підзолистими ґрунтами різного ступеня розвитку підзолистого процесу. Грунтоутворюючими породами найчастіше є воднольодовикові та давньоалювіальні відклади різного механічного складу. Невелику площу займають підзолисто-дернові, болотно-підзолисті та дернові ґрунти, а в слабо дренованих зниженнях- лучно- болотні ґрунти.

За геоботанічним районуванням Українського Полісся територія парку входить до Городницько-Олевсько- Ємільчинського району сосново-дубових і соснових лісів, розміщуючись на крайньому південному заході району. Тут проходить границя Коростенського- Житомирського (Центральнополіського) і Ковельсько-Сарненського (Західнополіського) геоботанічних округів.

У рослинному покриві парку переважають ліси, які входять до держлісфонду Більчаківського, Жовтневого, Стрийського та Щекичинського лісництв Соснівського держлісгоспу- всього 10218 га. Є ліси в іншому землекористуванні, в тому числі в підсобному господарстві „Рівнегаз” „Губків”- 1426 га, КГСП „Зоря” – 213 га, КГСП „Світанок”- 554 га, пайгосп „Хмелівський”- 113 га. Ліси різні за своїм характером. Неподалік від р. Случ у Жовтневому лісництві збереглися старі дубові та дубово-грабові ліси. Вони представлені, зокрема, в заказнику „Соколіні гори” та на прилеглій території, де нерідко наявні також березово- грабові ліси. Велетні-дуби досягають тут 100-200 років, місцями і більше. На знижених ділянках переважають грабово- дубові ліси трясучковидно-осокові, занесені до Зеленої книги України як рідкісні центральноєвропейські угруповання поблизу східної межі ареалу. На дещо підвищених ділянках формуються дубово- грабові ліси зеленчукові та рідкотравні. В них зростають такі червонокнижні види орхідей як дволиста та зеленоквітка, гніздівка звичайна.

Чим далі від Случі, тим більше з’являються в лісах типові поліські комплекси. В цілому в парку переважають соснові та дубово-соснові ліси, звичайно з домішкою берези, яка нерідко в деревостані співдомінує з сосною. Ці ліси представлені

чорницевими та чорницево-зеленомоховими, подекуди орляково-чорницевими сосновими лісами на вирівняних місцях, а також сосновими лісами зеленомоховими на більш підвищених місцях із бідними піщаними ґрунтами. В лісах добре виявлене бореальне ядро флори, наявні декілька видів грушанкових, плаун булавовидний, мучниця звичайна, а із рідкісних видів- занесений до Червоної книги України плаун колючий. Місцями у Щекичинському лісництві він утворює фрагменти угруповань. Найбільш рідкісним видом у соснових лісах є бореальна орхідея- гудайєра повзуча, теж виявлена у Щекичинському лісництві. В цих бореальних лісах також знайдена високодекоративна рідкісна рослина- смілка литовська- вид з Європейського червоного списку, що зростає, в основному, в соснових лісах над Случчю у Стрийському лісництві. З регіонально рідкісних видів тут трапляються перстач білий, котячі лапки дводомні, хвощ зимуючий, зимолюбка зонтична, гвоздика Фішера.

На багатих ґрунтах серед соснових та дубово-соснових лісів трапляються окремі масиви дубових лісів з участю граба. Одна із найцікавіших таких ділянок- урочище Остроганське, масив старого лісу на ділянці з багатшими ґрунтами- на відгалуженні Волинського лесового плато. Тут переважають дубові ліси трясучковидноосокові, чорницеві та орляково-чорницеві, а на плескатих підвищеннях- грабово-дубові ліси рідкотравні. Флора ділянки дуже багата. Зокрема, виявлені такі дуже рідкісні для регіону види як клопогін європейський, булатка великоквіткова, фітеума колосиста. Є великі популяції рідкісних видів, занесених до Червоної книги України- любки дволистої, гніздівки звичайної, лілії лісової, регіонально рідкісних видів- кадила сарматського, осоки гірської, молочаю гранчастого.

Серед лісових масивів на території парку трапляються невеликі, але дуже цікаві болота. Як правило, вони розміщуються в замкнених улоговинах серед плескатих горбів з піщаними ґрунтами, рідше- у видовжених міжгорбових зниженнях. Болітця часто мають округлу або еліптичну форму, вони так і зветься- „болота-блюдця”. На них нерідко зростають угруповання мезотрофної або еумезотрофної стадії розвитку із сфагновим або гіпново-сфагновим покривом. Тут виявлені нами осоково-сфагнові з осоками пухнатоплодою та здутою, а також очеретяно-сфагнові ценози, на окремих ділянках в них співдомінують такі типові бореальні види як вовче тіло болотне, бобівник трилистий. На таких ділянках зростають рідкісні і реліктові види- верба чорнична та ситник бульбистий, занесені до Червоної книги України, регіонально рідкісні види пухирники середній та звичайний (воднікомахоїдні рослини), а по краях болотних ділянок на лучних смугах- півники сибірські, малий комонник зугнутий. Найбільш цікавими є болота-блюдця, які досягли оліготрофної (верхової) стадії розвитку. На них є суцільний сфаоновий покрив з моховими горбами. На болітці Гало в Щекичинському лісництві вперше на території парку виявлене зростання декількох рідкісних рослин сфагнових боліт-комахоїдних рослин росички середньої (занесеної до Червоної книги України) та росички круглолистої (регіонально рідкісного виду), а також ринхоспори білої. Болота парку, хоча і не займають значних площ, є цінними утворами природи і центрами зосередження рідкісних видів рослин та тварин. На декількох з них ми пропонуємо

створити пам'ятки природи та заказники. Цікаві зволожені ділянки є по берегах приток Случі. На одній з них виявлена велика популяція реліктового виду-страусового пера звичайного.

Схили до Случі вкриті як лісовими та чагарниковими, так і степовими угрупованнями. Правий берег р. Случ на території заказника „Соколіні гори” відрізняється за рослинним покривом від лівого. Це майже відкриті ділянки із лучно- степовою рослинністю та поодинокими кущами глоду і шипшини. Рельєф тут також характеризується значною погорбованістю та наявністю скель і щербенистих ділянок. Саме тут знаходиться Замкова гора, де збереглись рештки старого замку. Схили гори в основному південної та південно- західної експозиції, що в значній мірі обумовлює наявність тут остепнених ділянок. В верхніх частинах схилів переважають остепнені луки, найбільш високі та сухі ділянки займають фрагменти степів з переважанням ковили пірчастої. В найбільш мезофітних ділянках середньої частини та в пониззях схилів розміщуються лучні ценози та фрагменти лісової рослинності.

Остепнені луки представлені в заказнику угрупованнями кострецю безостого, мітлиці тонкої та пирію повзучого, місцями тимофіївки степової. В складі флори цих угруповань значну участь беруть степові види. Великі популяції утворює такий малопоширений вид як сонцесвіт звичайний, досить поширена тут смілка зеленувата, рідше зустрічаються жабриця однорічна, чорнушка польова, шавлія лучна, рутвиця звивиста, оман верболистий. У складі флори остепнених схилів виявлено 5 видів дзвоників- болонські, сибірські, скупчені, персиколисті, розлогі. На одному із схилів Замкової гори виявлена популяція рідкісного для Полісся виду смілки литовської, занесеної до Європейського червоного списку, зростає тут і такий малопоширений вид як півники угорські. Із лучно- степового різнотрав'я в масиві звичайні такі види як чебрець Маршалла, дрік красильний, волошка рейнська, материнка звичайна, синяк звичайний, воловик високий та ряд інших видів. Добре представлена в заказнику група петрофітів, які зростають наділянках з виходами гранітів. Тут відмічені очиток шестирядний, очиток їдкий, цибуля жовтіюча тощо. У щілинах каменів виявлені малопоширені види папоротей-аспленії північний і волосовидний.

Отже, рослинний покрив цієї території відзначається багатством і різноманітністю. Поряд із типовими для південного Полісся дубово- сосновими та сосновими лісами значну участь у рослинному покриві території беруть дубово-грабові ліси. На їх фоні контрастно виступають сфагнові болітця западин і типові для Полісся лучні ділянки. Значно доповнюють різноманітність рослинного покриву угруповання лучних степів.

Флора парку порівняно багата і сформувалась із різних флористичних центрів. Нами виявлено за попередніми даними близько 400 видів судинних рослин, серед яких переважають неморальні та бореальні. Перші, поряд із повсюдно поширеними на Поліссі видами (копитняк європейський, підмаренник запашний, переліска багаторічна, чина весняна, осока волосиста, осока пальчаста тощо) представлені й видами, порівняно рідкісними для Полісся (печіночниця звичайна, лілія лісова,

кадило сарматське, воронець колосистий). Бореальні види також представлені як звичайними для Полісся видами (котячі лапки дводомні, чорниця, одинарник європейський, квасениця звичайна, ожика волосиста, пухівка вузьколиста тощо), так і рідкісними. Серед них- голокучник дубовий, ареал якого займає північну частину Євразії. В Україні він зростає переважно в Карпатах, на Українському Поліссі наявні його окремі місцезростання. Вид був знайдений в декількох місцях на виходах гранітів на схилах Случі, на затінених і вологих ділянках грабового лісу він зростає окремими плямами.

Значний інтерес становлять також місцезростання гірських видів. До них належать фітеума колосиста та таволга середня. Фітеума в рівнинній частині України трапляється рідко і відома тільки з Малого Полісся, Кременецьких гір, Західного Поділля та полісся. Таволга середня в Україні поширена в Карпатах та Кременецьких горах, окремі місцезнаходження її відомі із Західного Поділля та Полісся. На рівнині України, в тому числі й на поліссі, цей вид, як і попередній, зростає на відслоненнях. На Поліссі він виявлений на виходах гранітів по берегах Случі і Тетрева.

Не менший інтерес становить знайдений в „Соколиних горах” субсередземноморський вид шоломниці високої, звичайно поширений в Україні в Лісостепу та Степу. На Поліссі відомо кілька давніх, переважно дореволюційних, місцезростань в околицях міст Житомира, Києва, Новоград-Волинського.

З флористичної точки зору масив цікавий ще і тим, що тут проходить південно-західна межа поширення рододендрона жовтого, який досить часто трапляється в масиві в дубово-соснових лісах, має хорошу життєвість і квітує. На гранітних скелях зростає ряд специфічних видів: аспленій волосовидний, аспленій північний, пухирник ламкий, багатоніжка проміжна, цибуля виноградникова.

Своєрідну групу флори заказника становлять степові та лучно-степові види. Крім типових видів, які утворюють флористичне ядро лучно- степових угруповань, тут виявлена низка рідкісних та малопоширених видів. Це- ковила пірчаста, занесена до Червоної книги України, та смілка литовська. Останній вид в Україні є досить рідкісним, відомо декілька місцезростань на Західному Поліссі, на цій території виявлена вперше.

Тваринний світ парку також вивчений недостає. В річках відмічені плітка, в'язь, лин, пічкур звичайний, верховодка, лящ, золотий та срібний карасі, окунь. Раніше відмічався червонокнижний вид- марена дніпровська.

Характерними представниками лісового комплексу є: із ссавців- миша лісова, білка звичайна, їжак звичайний, кріт звичайний, тхір лісовий, куниця лісова, лисиця, вовк (занесений до Європейського червоного списку), свиня дика, козуля європейська, лось; із птахів – припутень, горлиця звичайна, яструби великий та малий, канюк звичайний, зозуля звичайна, одуд, крутиголовка, дятли великий строкатий, середній та малий, жайворонок лісовий, щеврик лісовий, вільшанка, соловейко східний, дрозди чорний, співочий та чикотень, берестянка, вівчарики весняний, ковалик та жовтобровий, мухоловки строката та сіра, гаїчка чорноголова,

синиці чубата, велика та блакитна, повзик, підкоришник звичайний, вівсянка звичайна, зяблик, коноплянка, шпак звичайний, іволга, сойка, гава, крук.

До водно- болотного комплексу (акваторії, болота, вологі луки) належать, зокрема, кріт звичайний, бобер звичайний, крижень, чирок- тріскунок, лиска, журавель сірий(занесений до Червоної книги України), чайка, травник, бекас, веретенник великий, лунь болотяний, плиски біла та жовта, шеврик лучний, ластівка берегова, кобилочка річкова, очеретянки лучна, чагарникова та велика, вівсянка очеретяна, сорока, гава.

Найбільш характерними представниками синантропного комплексу є: із ссавців- миші хатня та польова, полівка звичайна, пацюк сірий, їжак звичайний, кріт звичайний, заєць- русак, ласка; із птахів- куріпка сіра, лелека білий, голуб сизий, горлиця кільчаста, жайворонок польовий, плиска біла, ластівки сільська та міська, соловейко східний, горихвістка чорна, дрозди чорний та співочий, славки садова та чорноголова, зеленяк, щиглик, коноплянка, горобці хатній та польовий, шпак звичайний, сорока, грак, галка.

Серед плазунів на території парку відмічені ящірки прудка та живородяча, вуж звичайний, гадюка звичайна.

Територія Надслучанського РЛП є дуже цінною як за своїм біорізноманіттям, так і за ландшафтним значенням. Ботанічну цінність природно-заповідних територій визначають за типовістю (репрезентативністю) рослинності та флори, рідкістю (унікальністю) їх, народногосподарською значущістю рослинного світу. Репрезентативність рослинності парку є досить високою, оскільки тут переважають типові для Полісся соснові та дубово-соснові ліси з участю широколистяних лісів (дубових та грабово-дубових) на багатих ґрунтах. Унікальність флори виявляється в наявності рідкісної для Українського Полісся петрофітної рослинності, а також рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України. Це- грабово-дубові ліси з покривом із осоки трясучковидної, старі дубові та дубово-грабові ліси зеленчукові, волосистоосокові та рідкотравні, дубово-соснові ліси з покривом із рододендрону жовтого. Крім того, на схилах р.Случ наявні фрагменти рідкісних ценозів з ковили пірчастої.

Територія парку дуже цінна з флористичного боку. Тут зростають низка рідкісних видів рослин – 1 вид із Європейського червоного списку, 19- з Червоної книги України. Серед них є види-релікти різних епох- верба чорнична, рододендрон жовтий, кадило сарматське, плющ звичайний. Чимало у флорі парку пограничноареальних видів. На південній межі арсалу знаходяться тут такі бореальні види як росичка круглолиста, мучниця звичайна, осока піхвова, андромеда багатолиста, котячі лапки дводомні, ринхоспора біла та деякі інші. Низка центральноєвропейських видів перебуває на території РЛП на східній межі свого поширення – це астранція велика, клопогін європейський, малий комонник зігнутий, лазурник трилопатевий, первоцвіт високий та інші. Значний інтерес становлять місцезростання гірських видів, які на Україні трапляються переважно в Карпатах – фітеуми колосистої, таволги (спіреї) середньої.

Таким чином, флористична унікальність території є дуже високою.

Історичні особливості території

Територія Надслуччя цікава не лише для натуралістів. Вона багата своїм історичним минулим, пам'ятками історії, археології, архітектури.

Археологічні дослідження показали, що на цій території люди жили ще в глибоку давнину. Неподалік смт.Соснове на правому березі Случі виявлено поховання доби бронзи. В урочищі „Могилки” біля смт.Соснове розкопано давньоруський курган, де знайдено скарб римських монет. На території заказника в 1974 році експедицією Рівненського краєзнавчого музею на правому березі ріки Случ були відкриті давньоруські городища X-XII ст.: с.Губків, с.Маринин, с.Більчаки.

В XII ст. після розпаду Київської держави на Волині утворилося феодально-удільне князівство, до якого входила і територія наших предків. Заселення території відноситься до ХУ-ХУІ ст. В цей час виникають такі населені пункти, як Губків (кінець ХУ ст.), Маренин (1579 р.), Більчаки (початок ХУІІ ст.) та ін.

До наших днів у с.Губків збереглися руїни середньовічного феодального замку – пам'ятки архітектури ХУ ст. Він здавна привертав увагу дослідників, істориків, краєзнавців, людей мистецтва. Проведені археологічні дослідження на території замку дають підставу до припущень, що замок побудований на місці давньоруського городища (XI-XII ст.).Збереглися напівзруйновані стіни однієї башти колишнього замку. І, можливо, було б доцільно ставити питання про хоча б часткову реставрацію колишньої середньовічної фортеці як пам'ятки архітектури ХУ ст.

Неподалік замку є Дзвінецька гора, яка за переказами є козацьким кладовищем і свідком далекої історії цього краю.

Історичні джерела також розповідають, що в урочищі „Вал” в с.Маринин колись існував православний чоловічий монастир, який був заснований князем Богушем Корецьким у другій половині ХУІ ст. і згадується в документі від 1579 р. В цьому ж документі с.Маринин згадується як містечко із князівським замком.

У часи німецької окупації цей край став краєм поширення Руху Опору. Тут діяли загони Української армії Т.Бульби-Боровця, пізніше загони Української Повстанської Армії, радянські партизанські загони І.І.Шитова і Д.М.Медведева. Через ліси „Надслучанської Швейцарії” пролягав бойовий шлях партизанських з'єднань Бегми і Ковпака.

По всій території краю розкидані могили вояків УПА, радянських воїнів та партизанів, національних меншин (поляків, євреїв), які є німими свідками часів німецької окупації.

Під охороною держави знаходиться одна із найстаріших пам'яток історії і архітектури Березнівського району Преображенська церква в с.Маринин, збудована в 1801 р. Незважаючи на те, що ця територія з давніх часів привертала увагу дослідників, краєзнавців, пошуковців, археологів, все-таки в історичному плані край вивчений недостатньо і чекає досліджень.

Антропогенний вплив на природні ландшафти Надслучанського регіонального ландшафтного парку

Розглянувши характеристики заказників та в цілому НРЛП, ми бачимо, що тут повинні зберігатися природні ландшафти, в межах яких є досить багатий

флористичний комплекс. Ось тут я виділяю фактор, який досить активно впливає на біологічне різноманіття краю. Це антропогенний (людський) фактор.

Територія Надслуччя досить активно використовується людиною введеному господарства. Тут діє Соснівський ДЛГ, підсобне господарство „Рівнегазу”, КСП „Зоря”, КСП „Світанок” та інші підприємства та заклади. В межах цієї території є дев’ять населених пунктів із значною щільністю населення. Тому постає питання „Як гармонізувати взаємовідносини людей і природи?”

Що ми маємо на сьогодні? Почну із місцевого населення. Населення регіону досить активно використовує навколишнє середовище в своїх цілях і під це використання попадають об’єкти, що охороняються. Наприклад, долина р.Случ використовується для випасання худоби, заготівлі сіна, а це призводить до знищення різнотрав’я, ущільнення ґрунту, пошкодження кореневої системи рослин.

При заготівлі сіна викошуються звичайні рослини та ендемічні, що призводить до порушення природного розмноження рослин, заміни одних видів іншими. Слід зауважити, що поголів’я худоби в індивідуальному секторі постійно збільшується, що вимагає нових площ пасовищ із хорошим травостоєм та місць сінокосів. Між іншим, уже під косу ідуть не лише болітця, а і великі болотяні масиви із різними видами осоки та інших рослин.

Гора Дзвінецька, на якій росте ковила пірчаста, в швидкому майбутньому може зникнути внаслідок активного використання її людиною (вона складена глинистими породами які використовуються населенням в будівництві).

Інколи люди самовільно проводять заготівлю дров у межах природоохоронних об’єктів. Потроху вирубується лісопосадка на лівому березі р.Случ, яка розташована у водоохоронній зоні, в „Соколиних горах” вирубуються прибережні грабчаки.

Дуже гостро постає питання щодо забруднення території НРЛП побутовими відходами. Знайомлячись із територією парку, я неодноразово натрапляла на стихійні сміттєзвалища як на узбережжі р.Случ, так і в лісових масивах. Свій вклад у забруднення території вносять і неорганізовані туристи, залишаючи після себе біте скло пляшок, папірці, куски поліетилену, широкі кострища, витоптану траву.

Утилізація побутових відходів стає важливою екологічною проблемою нашого краю. Вся сучасна упаковка не може переробитись природою, а люди, не розуміючи цього, розкидають її в будь-яких місцях, замічуючи природний ландшафт. Не кожен господар утруднить себе перевезенням побутових відходів до організованого сміттєзвалища, викинувши їх де-небудь в лісі, в болоті, на полі, в меліоративні канали.

Тривогу викликає в мене і споглядання лісовозів із велетами-дубами.

На мою думку, вивіз лісосировини із нашого держлісгоспу досить інтенсифікувався, що може негативно вплинути на формування лісових природних комплексів. Непрацюючі меліоративні системи також сприяють ускладненню екологічної обстановки.

Незасіяні та необроблені поля є великими розсадниками. Але на мою думку, питання екології повинні хвилювати не тільки вчених, а й всіх людей. Чи всі

громадяни свідомі того, наскільки життя людини залежить від навколишнього середовища? Неодноразово ставлячи собі питання: що для мене значить рідний край, зрозуміла його значення в моєму житті. Це означає: бачити нашу державу, мою рідну Березнівщину економічно розвинутою, квітучою, сповненою життєвої сили.

Перспективи розвитку Надслучанського регіонального ландшафтного парку

Як зазначалось вище, Надслучанський регіональний парк був створений рішенням Рівненської обласної ради від 24 березня 2000 року № 139 на землях Соснівської, Губківської, Марининської, Хмелівської сільських рад.

Загальна площа парку – 17271 га, в т.ч. сільськогосподарських земель – 3304 га, пісків – 296га, під водою 185 га, решта – госпдвори, шляхи, забудовані землі.

Надслучанський РЛП є природоохоронною, рекреаційною установою місцевого значення, що створювався з метою збереження в природному стані типових і унікальних природних комплексів та істрико – культурних пам'яток Надслуччя, а також для забезпечення умов організованого відпочинку населення.

Основними завданнями парку є:

- охорона та збереження унікального природного ландшафту Надслуччя, його рослинного та тваринного світу;

- організація спостережень за станом природних та антропогенних систем парку шляхом закладання стаціонарів для проведення довготривалих геоботанічних, гідрологічних, ґрунтових і інших спостережень, моніторингу меліоративних систем і господарської діяльності;

- організація відпочинку населення, екотуризму, спортивного рибальства та мисливства тощо; поширення екологічних знань; проведення екологічного виховання серед населення; підтримання загального екологічного балансу в басейні річки Случ.

Що ми маємо на сьогоднішній день? Це відсутність дирекції ландшафтного парку та інфраструктури, яка б сприяла його функціонуванню; відсутність наукової програми розвитку Надслучанського регіонального ландшафтного парку. Протягом останніх років у межах парку почали функціонувати заклади рекреації, розвивається „зелений туризм”, парк відвідують неорганізовані туристи, а безконтрольне використання рекреаційних ресурсів може призвести до погіршення екологічного стану заказних зон, екскурсійних маршрутів. Щоб цього не сталося необхідно активізувати процес створення дирекції ландшафтного парку та формувати його виробничу інфраструктуру. Дирекція парку повинна контролювати розвиток рекреаційних закладів, які будуть обслуговувати відвідувачів парку.

Необхідно чітко виділити на місцевості заказну зону. Що попередить її несанкціоноване використання.

В межах Надслучанського ландшафтного парку функціонують заказники місцевого значення: ландшафтний „Соколині гори”, лісовий Більчаківський, ботанічний Остроганський, геологічний „Марининсько- Устянські граніти”, ботанічна пам’ятка природи „Вовкова”, гідрологічна пам’ятка „Більчаківські джерела”. Але в парку є також інші цінні, добре збережені ділянки, які необхідно ввести до заказної зони. Це болота – блюдця; два з них знаходяться в Щекічинському лісництві та одне – у Жовтневому; ділянка Жовтневого лісництва побіля с. Хмелівка, що заросла папороттю – страусове перо; ліси в урочищі „Очеретяне” Більчаківського лісництва, старі дуби в Щекічинському лісництві.

Головне завдання заказної зони- цілковита охорона природних екосистем як еталонів ландшафтів та рослинності і інших екосистем парку.

Крім заказної зони на території парку „Проектом організації та функціонування Надслучанського регіонального ландшафтного парку” виділяються і інші зони з певними функціями та режимом охорони.

Господарська зона включає території населених пунктів, що входять у межі праку, об’єкти комунального призначення (парку, землі с/г, лісгосподарського використання). В цій зоні забороняється будь – яка діяльність, яка приводить або може привести до погіршення екологічного стану парку, зменшення його рекреаційної цінності. Майбутня дирекція зіткнеться з проблемою утилізації побутових відходів населених пунктів. На сьогодні навколо будь – якого населеного пункту розміщується велика кількість несанкціонованих сміттєзвалищ, які поширюються і в межі заказних зон, понижуючи можливості рекреаційних територій.

Тому для дирекції парку, я вважаю, необхідно буде мати підрозділ, який би опікувався саме переробкою сміття. З часом це питання, можливо, врегулюється внаслідок як штрафних санкцій, так і підвищення екологічної культури населення. Загорозу навколишньому середовищу створюють також і очисні споруди селища Соснового, які не здійснюють очистки стічних вод. Тому цю проблему потрібно буде вирішувати. Одним із чинників, який сприятиме зменшенню екологічного тиску на природу є газифікація селища Соснове та навколишніх сіл. Місцеве населення зменшить заготівлю дров, під яку часто попадають деревостани водоохоронних зон та, в деякій мірі, і заказні зони.

Зона стаціонарної рекреації призначена для розміщення будинків відпочинку, санаторіїв, готелів, мотелів, кемпінгів та інших об’єктів обслуговування відвідувачів парку. Пропонується, що зона стаціонарної рекреації буде невелика за площею (до 5%) і розміщуватиметься поблизу с. Більчаки, с.Маринин, с.Губків, смт. Соснове. Так кемпінги можна облаштувати в урочищі „Перший кар’єр”, поблизу Жовтневого лісництва, на х. Майдан. Відведення ділянок під будинки відпочинку буде здійснюватись згідно „Проекту організації та функціонування Надслучанського ландшафтного парку”. Об’єктами стаціонарної рекреації, в першу чергу, необхідно облаштовувати лівий берег р.Случ вздовж автодороги Соснове – Маринин. Саме тут ми маємо поєднання хороших місць для відпочинку та відмінне сполучення з населеними пунктами аж до виїзду за межі району.

Зона нестационарної рекреації (екскурсійна зона) парку охоплюватиме маршрути постійних екскурсій та екологічного туризму. Це основна зона, яка становитиме близько 60% парку. Режим зони нестационарної рекреації передбачає збереження існуючого ландшафтного парку, після рослинного і тваринного світу, ґрунтового покриву, корисних копалин; водних ресурсів, заборона побудови промислових комплексів, підприємств, що забруднюють довкілля.

За оцінками науковців навіть без будь – яких заходів парк отримує перший або другий клас (високий і середній) рекреаційної оцінки.

Основними типами і видами рекреаційної діяльності, які можна застосовувати в проектуваному парку, є:

- туризм і спорт – альпінізм, масовий пішохідний туризм, спортивний пішохідний туризм, масовий лижний туризм і спорт, складні види лижного спорту, кінний спорт, верхова їзда, водний спорт;
- загальнооздоровлювальний відпочинок- пішохідні прогулянки, спортивні ігри, пікніки, відпочинок на воді, лижні прогулянки;
- любительські промисли – збір грибів, ягід, зразків гірських порід;
- кліматичне лікування 1) [;стр. 78]

На перших етапах створення парку бажано створити умови для розвитку кінохідного туризму, спортивного пішохідного туризму, альпінізму, пішохідних прогулянок. Для цього необхідно розробити та позначити пішохідні траси для туристичних походів, прокласти і оснастити інформаційними щитами пішохідні стежини для відпочинку.

Велику роль в екологічному вихованні відвідувачів парку будуть відігравати екологічні стежки різного типу, які відрізнятимуться одна від одної за тривалістю, протяжністю, складністю, насиченістю інформативним матеріалом. Екологічні стежки будуть лінійні, кільцеві і радіальні. За призначенням екологічні стежки бувають: прогуляночні, пізнавальні, пізнавально-туристичні і навчальні, кожний тип яких має свою специфіку. 3) [; стор. 45]

Навчальні екологічні стежки повинні захоплювати зону рекреації і також заходити до заказної зони для вивчення своєрідних ландшафтів парку.

Групи, які будуть рухатись по навчальних екологічних стежках, повинні бути невеликі та дисципліновані, щоб не нанести шкоди для екосистеми парку.

Пізнавально- туристичні стежки призначені для організованого проходження певного маршруту, протяжність якого становить більше десятка кілометрів і розрахований на декілька днів шляху, відрізняється певною складністю. Звичайно, кожен маршрут повинен мати своє маркування, місця обладнані для ночівлі та приготування гарячої їжі.

В.І.Лашта в науково – пізнавальному посібнику „Географія Надслучанського краю” дає опис трьох маршрутів, якими можна вже користуватися.

Соснівський будинок дітей та молоді провів та описав подорож „Берегами Случа”. Ця робота також може бути включена до використання на туристичних маршрутах парку.

„Надслучанська Швейцарія” багата на прямовисні скелі, які вже давно облюбували альпіністи, тому тут потрібно організувати необхідні умови для їх проживання, харчування, відпочинку.

Одним із маршрутів може бути водний. Туристи можуть сплавлятися по р. Случ від села Устя Корецького району до міста Березне, але найбільш мальовнича ділянка маршруту лежить в межах „Надслучанської Швейцарії”, тому можна задіяти коротший маршрут, с.Більчаки - смт. Соснове.

У зонах відпочинку прокладаються стежки, призначені для самостійного проходження. Вони повинні бути добре розміченими на місцевості і оснащені не тільки буклетами, а й в міру можливості, великою кількістю інформаційних щитів. Кожна група відпочиваючих перед виходом на стежку повинна пройти спеціальний інструктаж, який дасть їм необхідні найпростіші навички особистої безпеки та охорони природи на стежці.

Краса дикої, незайманої природи, що зберігається на заповідних територіях, у сучасному антропогенно перевантаженому світі все більше стає безцінним еталоном, мірилом та критерієм прекрасного. Естетика, красивий пейзаж виховують людину, яка збагачується духовно, вбираючи в себе враження від його споглядання. Унікальні пейзажі мають, до речі, охоронятися й зберігатися як пам’ятки національної гордості і бути найціннішими перлами природно – культурної спадщини кожного етносу. 7) [;стр. 10]

Отже ми бачимо, що територія Надслучанського регіонального ландшафтного парку досить багата на різні ландшафти, які характерні для Полісся, так і на ландшафти відмінні від місцевих. Перед нами стоїть завдання зберегти природу Надслуччя, її різноманітність.

Що потрібно для цього зробити:

1. Активізувати зусилля на організацію Надслучанського ландшафтного регіонального парку.
2. Створення наукового плану розвитку Надслучанського регіонального ландшафтного парку.
3. Газифікація селища Соснового. Це дасть змогу збереження лісових масивів.
4. Модернізація очисних споруд селища Соснового.
5. Необхідність активізації роботи по вирішенню проблем утилізації побутових відходів.
6. Посилення роз’яснювальної роботи з питань екології серед населення.

Необхідно, щоб душа боліла за природу не тільки у поетів, відповідальних служб, окремих свідомих громадян, а й у кожної людини, яка відчує себе маленькою часткою великого довкілля.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми створення Надслучанського регіонального ландшафтного парку та шляхи їх вирішення. Матеріали науково-практичної конференції. Рівне. 1999р.

2. Андрієнко Т.Л., Антонова Г.М., Єршов А.В. Край лісів та імлистих боліт. Львів. „Каменяр”. 1988р.
3. Березнівщина- поліський край. Рівне. 2001р.
4. Коротун І.М., Коротун Л.К. Географія Рівненської області. Рівне.1996р.
5. Лашта В.І. Географія Надслучанського краю. Рівне. 2003р.
6. Лашта В.І., Боровець В.І. Туристично- оздоровчі маршрути Березнівщини. Березне. 2004р.
7. В. Гетьман „Пейзажне різноманіття заповідних ландшафтів”, журнал „ Краєзнавство. Географія. Туризм”. Шкільний світ. №20 травень 2006р.